

здобувач кафедри кримінального процесу
ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка

ГАРАНТІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ ПРИ ПРОВАДЖЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

В статті, на підставі проведеного аналізу наукової літератури, положень чинного кримінального процесуального законодавства, а також матеріалів практики, висвітлюється питання щодо гарантій адвокатської таємниці при провадженні слідчих (розшукових) дій. Звертається увагу на окремі проблемні питання та пропонується авторське бачення щодо їх вирішення.

Ключові слова: адвокат; адвокатська таємниця; слідчі (розшукові) дії; кримінальне провадження; допит.

В статье, на основании проведенного анализа научной литературы, положений действующего уголовного процессуального Законодательством, а также материалов практики, освещается вопрос о гарантиях адвокатской тайны при проведении следственных (розыскных) действий. Обращается внимание на отдельные проблемные вопросы и предлагается авторское видение их решения.

Ключевые слова: адвокат; адвокатская тайна; следователи (розыскные) действия; уголовное производство; допрос.

The article, based on the analysis of scientific literature, criminal procedural law and material practices, highlighted the issue of guarantees of confidentiality investigative (search) action. Draws attention to certain issues and the author proposes a vision for their solution.

Keywords: attorney; of confidentiality; investigators (search) action; criminal proceedings; interrogation.

Постановка проблеми. Для забезпечення реалізації принципу змагальності на досудовому розслідуванні, а також реалізації повноважень сторони захисту, важливим засобом є кримінальні процесуальні гарантії адвокатської таємниці при провадженні слідчих (розшукових), у тому числі й негласних дій, визначених главами 21–22 КПК України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на актуальність, окремі проблемні питання гарантій адвокатської таємниці при провадженні слідчих (розшукових), у тому числі й негласних дій за КПК України 2012 р., були предметом дослідження у працях Ю. П. Аленіна, Т. В. Варфоломеевої, В. Г. Гончаренка, О. В. Капліної,

В. Т. Нора, М. А. Погорецького, Л. Д. Удалової, С. Л. Савицької, О. Ю. Татарова, В. М. Трофименка, О. Г. Шило, М. Є. Шумили, О. Г. Яновської та інших, проте багато з них продовжують залишатися недослідженими, що негативно відбивається на правозастосовній діяльності та потребує наукової розробки.

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження окремих проблемних питань гарантій адвокатської таємниці в кримінальному провадженні при провадженні слідчих (розшукових) дій.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1] та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – ЗУ «Про

адвокатуру та адвокатську діяльність») [2] зміцнило статус захисника у досудовому провадженні, у тому числі й при провадженні слідчих (розшукових) дій, наблизило його до європейських стандартів кримінального судочинства. Водночас на практиці виникає низка проблемних питань щодо гарантії адвокатської таємниці в кримінальному провадженні при провадженні слідчих (розшукових) дій, які потребують наукової розробки.

Передусім зазначимо, що відносно адвоката і його клієнта будуються на засадах конфіденційності, встановлених ч. 1 ст. 4 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», тобто отримана адвокатом інформація від клієнта набуває статусу адвокатської таємниці.

Відповідно до ч. 1 ст. 22 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» під адвокатською таємницею слід розуміти будь-яку інформацію, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності. Інформація або документи можуть втратити статус адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта.

Виходячи з результатів аналізу ст. 23 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» можна зробити висновок, що ця норма встановлює такі гарантії адвокатської діяльності у досудовому провадженні: забороняються будь-які

втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності; забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею. З цих питань зазначені особи не можуть бути допитані, крім випадків, якщо особа, яка довірила відповідні відомості, звільнила цих осіб від обов'язку зберігати таємницю в порядку, передбаченому законом; проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора України, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя; забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності; адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості; життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, їх майно перебуває під охороною держави, а посягання на них тягнуть відповідальність, передбачену законом; адвокату гарантується право на забезпечення безпеки під час участі у кримінальному судочинстві в порядку, встановленому законом; забороняється залучати адвоката до конфіденційного співробітництва під час проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, якщо таке співробітництво буде

пов'язане або може призвести до розкриття адвокатської таємниці; забороняється втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом; забороняється внесення подання слідчим, прокурором, а також винесення окремої ухвали (постанови) суду щодо правової позиції адвоката у справі; забороняється втручання у правову позицію адвоката; орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані негайно повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону; повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене виключно Генеральним прокурором України, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя; забороняється притягати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката (особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю) або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом; не можуть бути підставою для притягнення адвоката до відповідальності його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, заяви у засобах масової інформації, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката; забороняється ототожнення адвоката з клієнтом; дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється в особливому порядку.

Кримінальні процесуальні гарантії адвокатської таємниці є похідними від гарантій адвокатської діяльності та від кримінально-процесуальних гарантій. Вони визначені у низці норм чинного КПК України, проте нормативно-правового визначення поняття кримінальних процесуальних гарантій

адвокатської таємниці чинний КПК України не містить.

На підставі результатів аналізу понять кримінально-процесуальних гарантій, які містяться у наукових джерелах [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11], норм ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», норм чинного КПК, а також матеріалів практики кримінально-процесуальні гарантії адвокатської таємниці визначаються нами як визначені кримінальним процесуальним законом засоби та способи нерозголошення будь-якої інформації, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питань, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності та самого факту звернення клієнта до адвоката за правовою допомогою у кримінальних провадженнях [12, с. 422].

В межах визначеного обсягу статті зупинимося лише на окремих проблемних питаннях кримінально-процесуальних гарантій адвокатської таємниці при провадженні слідчих (розшукових) дій з урахуванням того, що окремі з них уже були висвітлені нами в раніше опублікованій праці [13, с. 297–305].

Слід зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 65 КПК України не може допитуватись як свідок захисник, представник потерпілого, цивільного позивача та цивільного відповідача — про обставини, які стали відомими йому

у зв'язку з виконанням ним обов'язків захисника або представника, а також адвокат — про відомості, які становлять адвокатську таємницю.

Водночас результати порівняльного аналізу ст. 65 КПК України та ст. 23 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» дають підстави для висновку, що між зазначеними нормами вказаних правових актів є певні неузгодженості, оскільки ст. 65 КПК України закріплює положення згідно з яким забороняється допитувати як свідка лише адвоката. Разом із тим, відповідно до ст. 23 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» обов'язок зберігати адвокатську таємницю, окрім адвоката, поширюється і на його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю.

Окрім того, ст. 65 КПК України не передбачає заборону допиту як свідка клієнта адвоката. Водночас це не означає, що під час допиту клієнт адвоката зобов'язаний надавати показання про обставини звернення до адвоката, про зміст його порад, консультацій, роз'яснень, оскільки відповідно до ч. 8 ст. 240 КПК України особа має право не відповідати на запитання з приводу тих обставин, щодо надання яких є пряма заборона у законі (таємниця сповіді, лікарська таємниця, професійна таємниця захисника, таємниця нарадчої кімнати тощо) або які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею, близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення, а також щодо службових осіб, які виконують негласні слідчі (розшукові) дії, та осіб, які конфіденційно співпрацюють із органами досудового розслідування.

На наш погляд, виходячи з неузгодженості між ст. 65 КПК України та ст. 23 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та враховуючи досвід західних країн і норм міжнародних правових актів [14], вважаємо доцільним положення ст. 23 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» поширити на ст. ст. 65 КПК України, внівши до неї відповідні доповнення щодо неможливості допиту як свідка окрім адвоката, також і на його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю. Зазначені доповнення посилили би гарантії адвокатської таємниці щодо такої слідчої дії як допит свідка.

Водночас виникає питання щодо предмету допиту, який тісно пов'язаний з предметом адвокатської таємниці. Так, чи можна допитати адвоката про обставини кримінального правопорушення, де він не є захисником. При цьому зазначимо, що 18% опитуваних нами слідчих вважають адвоката взагалі не можна допитувати як свідка. На наш погляд, така позиція є необґрунтованою і не відповідає ані міжнародним правовим актам, ані чинним ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та КПК України. Адвокат не має абсолютного імунітету. Гарантії адвокатської таємниці розповсюджуються лише на правовідносини клієнта (підзахисного) та адвоката-захисника, які оформлені відповідно до чинного законодавства.

Проблемним на практиці є питання, пов'язане з кримінальними процесуальними гарантіями адвокатської таємниці, щодо допиту адвоката, який був очевидцем кримінального правопорушення і став після цього захисником підозрюваного.

На відміну від п. 2 ст. 61 КПК 1960 р., де зазначалося, що не може бути захисником особа, яка відповідно до цього Кодексу допитувалася або підлягає допиту, у ст. 78 чинного КПК України, яка визначає підстави для відводу захисника, таке положення не міститься. Не міститься таке положення і в інших нормах чинного КПК України.

Відсутність такої заборони може призводити у правозастосовній діяльності до того, що окремі адвокати-очевидці злочину можуть бути захисниками у кримінальних провадженнях про такі злочини і користуватися правом адвокатського імунітету щодо адвокатської таємниці, що не відповідає ані засадам кримінального судочинства, ані світовій практиці, ані інтересам суспільства та держави.

Будучи очевидцем кримінального правопорушення, адвокат може і повинен бути допитаний як свідок. При цьому у кримінальному провадженні, в якому він був допитаний як свідок, чи може бути допитаний як свідок, адвокат не може бути захисником.

З урахуванням викладеного, вважаємо необхідним доповнити ч. 2 ст. 78 КПК України п. 4 такого змісту: «п. 4) якщо вона відповідно до цього Кодексу допитувалася або підлягає допиту».

У практиці зустрічаються випадки, коли в ході здійснення функції захисту, захиснику стає відомо про обставини приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину, про місця переховування осіб-співучасників таких злочинів, про підготовку до вчинення таких злочинів, про місця переховування знарядь злочину, потерпілих тощо. Мова йде про терористичні акти, вбивства, зґвалтування, викрадення людей, у тому числі й дітей, диверсії, бандитизм, наркозлочини тощо.

Як повинен діяти у таких випадках захисник, адже відповідно

до Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи від 25 жовтня 2000 р. про свободу здійснення професійних адвокатських обов'язків зазначено, що слід вдаватися до всіх необхідних дій, спрямованих на належне забезпечення конфіденційного характеру взаємин між адвокатом і його клієнтом (п. 6 принципу 1), адвокати мають дотримуватися професійної таємниці відповідно до національного законодавства, внутрішніх нормативних актів і професійних стандартів. Будь-яке недотримання принципу професійної таємниці без відповідної згоди клієнта має бути належно покаране (п. 2 принципу).

Відповідно до ч. 1 ст. 4 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» стосунки адвоката і його клієнта будуються на принципі конфіденційності. Дотримання принципу конфіденційності, як слушно зазначається у Правилах адвокатської етики [15], є необхідною і щонайважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких є неможливим належне подання правової допомоги, результативність якої залежить від належної інформованості адвоката, що досягається, зокрема, відкритістю особи, котрій ця допомога надається, а з іншого боку, і ця особа має бути впевненою в тому, що адвокат не розголосить довірені йому відомості.

Інформація або документи можуть втратити статус адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта (ст. 22 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

У наведеному випадку є очевидний конфлікт інтересів між державою та суспільством, з одного боку, та підозрюваним, обвинуваченого, з іншого. Іншими словами, є конфлікт між добром і злом, який потребує професійного вирішення з урахуванням досвіду

передових країни світу та на підставі засад права і моралі.

Чинне законодавство не дає відповіді на поставлені питання, а тому у правозастосовній практиці виникають проблеми, які потребують свого вирішення. Слід зазначити, що думки адвокатів з цього питання виявилися різними. Так, 33% опитуваних адвокатів вважають, що адвокатська таємниця за будь-яких обставин повинна мати пріоритетне значення і є непорушною. 27% адвокатів вважають, що адвокат повинен знайти спосіб повідомити правоохоронні органи лише про тяжкий чи особливо тяжкий злочин, який готується, при цьому не порушуючи адвокатської таємниці. 18% адвокатів вважають, що в разі коли адвокату при виконанні функцій захисника стає відомо про тяжкий або особливо тяжкий злочин, який готується, то він може повідомити про це правоохоронні органи в установленому порядку, порушуючи адвокатську таємницю. При цьому 16% із цієї групи опитуваних вважають, що одночасно слід повідомити про це й керівника адвокатської компанії (контори) та дисциплінарну комісію.

На наш погляд, у чинному законодавстві слід передбачити конкретні підстави розкриття адвокатом адвокатської таємниці за власною ініціативою.

На підставі результатів аналізу положень глави 21 КПК України, можна зробити висновок, що деякі із перерахованих негласних слідчих (розшукових) дій не можуть проводитися стосовно адвоката, оскільки, ч. 5 ст. 258 КПК зазначено, що заборонено втручання у приватне спілкування захисника з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданим. У ч. 4 ст. 258 КПК роз'яснено, що різновидами втручання в приватне спілкування є: 1) аудіо-, відеоконтроль особи; 2) арешт,

огляд і виїмка кореспонденції; 3) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; 4) зняття інформації з електронних інформаційних систем, що забезпечує гарантії адвокатської таємниці.

Отже, зі змісту ч. 5 ст. 258 КПК випливає, що не допускається проведенням зазначених негласних слідчих (розшукових) дій з метою втручання у приватне спілкування захисника з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданим. Водночас, слід зазначити, що адвокат у кримінальному провадженні може бути не лише адвокатом захисником, а й представником потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, надавати правову допомогу свідку. У цьому контексті актуальними, на нашу думку, є пропозиції С.Л. Савицької, яка пропонує доповнити ст. 258 КПК положенням про те, що забороняється втручання у приватне спілкування адвоката-представника з потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, адвоката зі свідком, якому він надає правову допомогу [16, с. 58].

Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» при проведенні огляду, забороняється розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності. Згідно з ч. 6 ст. 46 КПК документи, пов'язані з виконанням захисником його обов'язків, без його згоди не підлягають огляду, вилученню чи розголошенню слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом. Зазначене положення підтримане і ст. 161 КПК, в якій зазначається, що листування або інші форми обміну інформацією між захисником та його клієнтом або будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з наданням правової допомоги, а також об'єкти, які додані до такого листування

або інших форм обміну інформацією, є речами і документами, до яких заборонено доступ.

При цьому слід звернути увагу й на те, хоча й ст. 162 КПК України визначає перелік речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, інформація та речі, визначені у ст. 161 КПК України, що зберігаються у адвоката, не включені до переліку охоронюваної законом таємниці. Згідно з ч. 6 ст. 163 КПК України – слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, якщо сторона кримінального провадження, крім обставин, передбачених ч. 5 ст. 163 КПК України, доведе можливість використання як доказів відомостей, що містяться в цих речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів.

Застосовуючи зазначену норму, слід мати на увазі й те, що окремі адвокатські компанії укладають договори на надання юридичних послуг та в рамках цього договору отримують від підприємств, установ та організацій різних форм власності документи (установчі, бухгалтерські документи, договори, документи на право власності тощо) для зберігання, у тому числі й з метою ухилення їх від вилучення правоохоронними органами у кримінальних провадженнях. При цьому предметом таких договорів вказується надання юридичних послуг

з юридичного аналізу, що не відповідає дійсності. Передача таких документів оформляється відповідним актом передачі документів адвокату для юридичного аналізу.

З моменту передачі документів адвокатській компанії, остання, керуючись положеннями законодавства про гарантії адвокатської таємниці, гарантує зазначеним підприємствам, установам та організаціям конфіденційність і недоторканість документів з боку третіх осіб, якими можуть бути й правоохоронні органи. При перевірці такого підприємства правоохоронними органами або при спробі вилучити такі документи підприємства пред'являють співробітникам цих органів акт передачі документів адвокату для юридичного аналізу, що слід враховувати при проведенні відповідних слідчих (розшукових) дій правоохоронними органами та дотриманні гарантій адвокатської таємниці.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що з урахуванням того, що відповідно до ст. 1 КПК України порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним кодексом України, для забезпечення ефективності гарантій адвокатської таємниці при провадженні слідчих (розшукових) дій чинний КПК України пропонуємо доповнити вище наведеними положеннями, узгодивши з ним норми законодавства про адвокатську діяльність, які регулюють питання гарантій адвокатської таємниці.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2013 р. — № 9–10. — Ст. 474.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2013. — № 27. — Ст. 282.
3. Никоненко М. Я. Кримінально-процесуальні гарантії прав і законних інтересів особи, яка підозрюється у вчиненні злочину: дис. ... канд. юр. наук: спец. 12.00.09 /

- М. Я. Никоненко. — К., 2007. — 261 с.
4. Цыпкин А. Л. Право на защиту в советском уголовном процессе / А. Л. Цыпкин. — Саратов: Сарат. юрид. ин-т, 1959. — 337 с.
 5. Мотовиловкер Я. О. О гарантиях интересов личности и правосудия / Я. О. Мотовиловкер. — М.: Советское государство и право. — 1974. — Вып. 6. — С. 100–107.
 6. Гробов С. М. О классификации уголовно-процессуальных гарантий обвиняемого / С. М. Гробов // Гарантии прав личности в советском уголовном праве и процессе. сб. — Ярославль: Ярославский гос. ун-т, 1977. — Вып. 2. — С. 65–71.
 7. Савицкий В. М. Гарантии прав обвиняемого в стадии предания суду / В. М. Савицкий. — Л., 1966. — 248 с.
 8. Трофименко В. М. Кримінально-процесуальні гарантії особистості в стадії судового розгляду: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / В. М. Трофименко — Х., 2000. — 188 с.
 9. Аленін Ю Публічна природа гарантій прав особи у кримінальному процесі / Ю. Аленін, Ю. Гурджі // Право України. — К.: 2003. — Вип. 4. — С. 30–32.
 10. Яновська О. Г. Правові гарантії діяльності адвоката-захисника в кримінальному процесі: дис...канд. юрид. наук за спец. 12.00.09 // О. Г. Яновська; КНУ імені Тараса Шевченка. — К., 1998. — 223 с.
 11. Погорецький М. А. Поняття кримінально-процесуальних гарантій / М. А. Погорецький // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». — 2014. — № 2 (10) : [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14pmakph.pdf>
 12. Погорецький М. М. Поняття кримінальних процесуальних гарантій адвокатської таємниці / М. М. Погорецький // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. — 2013. — № 4 (68). — С. 421–428.
 13. Погорецький М. М. Гарантії забезпечення додержання адвокатської таємниці у кримінальному провадженні / М. М. Погорецький // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». — 2014. — № 3. — С. 297–305.
 14. Загальний Кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства (прийнято делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 року) // Юридичний вісник України. — 2002. — № 40. — С. 13–18.
 15. Правилах адвокатської етики, схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури 1 жовтня 1999 р. протокол від 1–2 жовтня 1999 р. № 6/VI : [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=n0001699-99>.
 16. Савицька С. Деякі кримінально-процесуальні гарантії діяльності адвоката / С. Савицька // Закон и жизнь. — 2013. — № 3. — С. 55–58.